

actual de l'edifici-alberg de Nostra Senyora, el qual fou aixecat sobre un vell edifici obra del prior Vilaragut (1334-1348) (fig. 283). El prior de Vivers (1348-1375) hi construí el portal que era anomenat de la Reixa (1), el qual donava a un claustre gòtic construït pels mestres Jaume Alfons i Pere Basset de Barcelona en temps del prior Llorenç Marull, el qual signà un contracte en 1476 (2) en temps de l'abat comanditari Julià della Rovere protector de Rafael d'Urbino i confident de Miquel Angel. Aquest claustre feia com d'atri a l'església romànica i en la seva galeria E. s'obria el portal del segle XIIe, avui encara conservat, mentre que per la banda sur donava a la llotja o «claustre dels llangardaixos». Tal era el camí pel qual penetrava el públic al Santuari de la Verge de Montserrat que en aquest temps tenia encara la primitiva església romànica, de la qual s'ha conservat solament el portal a què fem referència.

A Montserrat, com a tots els monestirs benedictins, hi havia llocs reservats als visitants il·lustres, prelats, reis, nobles, magnats. A aquestes dependències donava el portal que és objecte d'aquesta nota i per ell es pujava a les habitacions modestes anomenades en el segle XVIe pomposament «de l'Emperador i l'Emperatriu», sobre les quals s'aixecava en temps del prior Jaume de Vivers (1348-1375) el «claustre dels llangardaixos» que donava entrada al

palau abacial, el qual Laborde pogué encara dibuixar (3). Correspon probablement al que es veu en el centre del gravat antic (fig. 287).

El portal descobert ha estat reconstruït, pedra per pedra, a l'entrada a l'hort del monestir, la primera que es troba venint per la carretera o pel camí dels Degotalls.—J. P. i C.

Fig. 288.

Bordils : Església parroquial. Fragment d'un retaul

Els Retaules

Esmentem ací sumàriament els retaules que en aquests darrers temps han estat catalogats i estudiats o en alguna manera posats en valor o que han estat objecte de restauració. Gairebé tots corresponen a santuaris, capelles o esglésies de terres gironines, allunyats de la capital i, a excepció del valuós exemplar de Viloví d'Onyar, que és del segle XIV, pertanyen a la XV^a centúria o a la primera meitat de la següent.

Esmentem en primer lloc les tauletes avui encara conservades a la parròquia de Bordils, mínima part d'un bon retaul avui desaparegut (fig. 288), i del qual queden ara només dues taules amb les escenes de la Flagel·lació i de la Presentació de Crist davant un jutge (Anàs, Caifàs?), corresponents a una sèrie de la Passió.

De tots aquests retaules, per qualitat correspon la primacia al de Castelló d'Empúries, avui a la capella del Nazarè i que originàriament havia decorat la del Gremi de Notaris. La seva qualitat, la tècnica perfecta, el primorós treball, revelen l'obra d'un mestre de

(1) DOM ANSELM ALBAREDA, *Història de Montserrat*, Montserrat, 1931, pàgs. 80-81. Vegeu també un croquis del mateix ALEXANDRE DE LABORDE, *Voyage pittoresque et historique de l'Espagne*, vol. I, París, 1806, lám. XI i a la pàg. 19.

(2) DOM ALBAREDA, *Història de Montserrat*, pàgs. 86, 87.

(3) ALEXANDRE DE LABORDE, *Voyage*, vol I, lám. XIII, reproduïda pel P. ALBAREDA, pàgs. 64-65.

Fig. 289. — Castelló d'Empúries : Santa Maria. Retaule de Sant Miquel. Miracle del Monte Gargano

Fig. 290. — Castelló d'Empúries : Santa Maria. Detall de l'escena del Miracle del Monte Gargano, del retaule de Sant Miquel

Fig. 291. — Castelló d'Empúries : Santa Maria. Retaule de Sant Miquel. L'arcàngel protegint el cos de Moisès

Fig. 292. — Castelló d'Empúries : Santa Maria. Detall de l'escena anterior del retaule de Sant Miquel

Fig. 293. — Castelló d'Empúries : Santa Maria. Retaule de Sant Miquel. Fragment de la celebració de la missa en el Monte Gargano

Fig. 294. — Castelló d'Empúries : Santa Maria. Detall de la celebració de la missa en el Monte Gargano del retaule de Sant Miquel

Fig. 295. — Castelló d'Empúries : Santa Maria. Retaule de Sant Miquel-Pantocràtor

Fig. 296. — Castelló d'Empúries : Santa Maria. Fragment del Judici final del retaule de Sant Miquel

categoria, el de Sant Jordi, com diu Post, o el que vulguin donar-nos els arxius, tan inexplorats, de les nostres contrades. Per desgràcia tan sols una part de l'obra originària ens ha estat

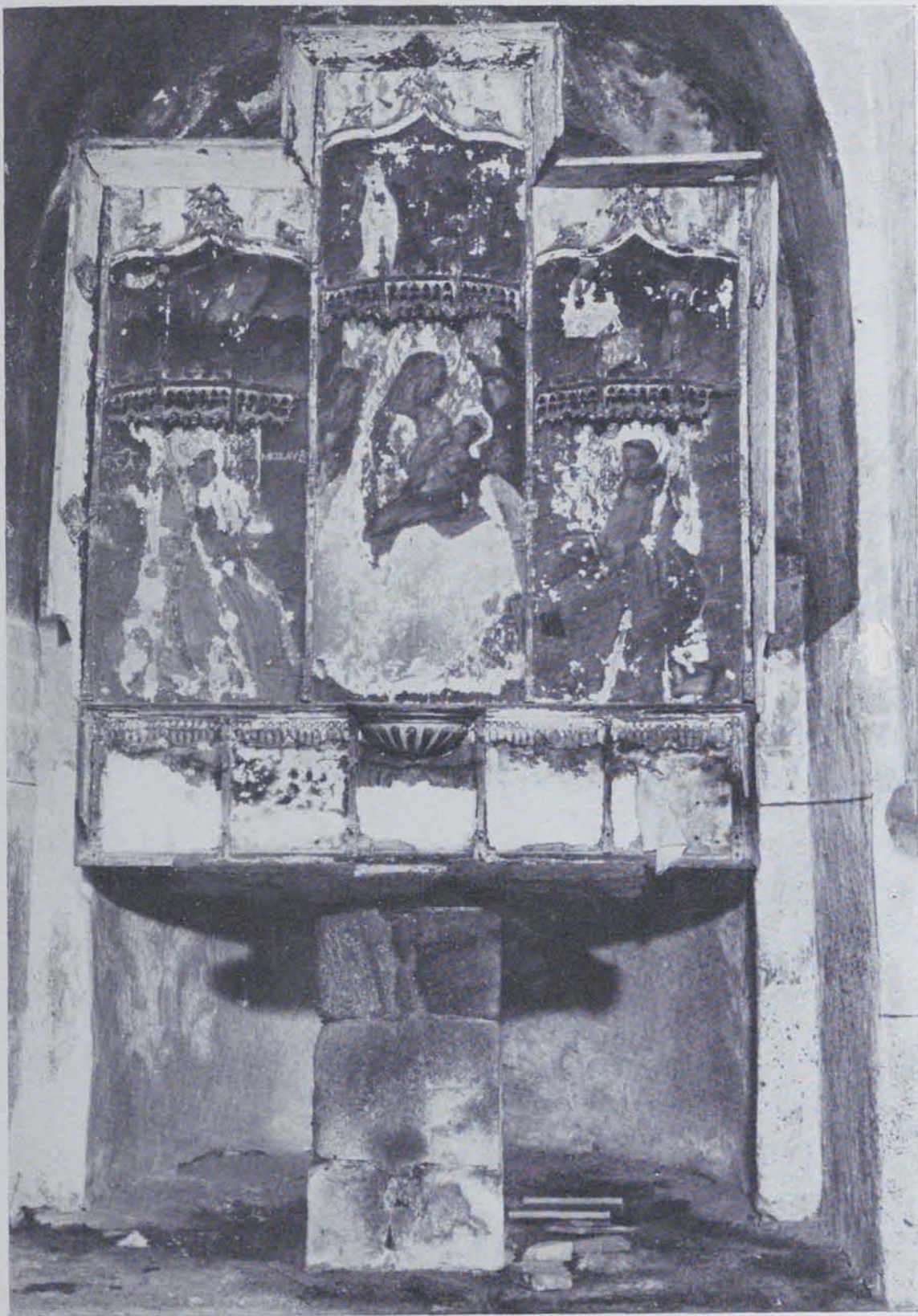

Fig. 297. — Retaule de Canapost abans de la restauració

conservada, suficient però per a testimoniar la seva valor i per a fer-nos més sensible la desaparició dels elements perduts. Queden avui de l'antic retaula quatre requadres, tres d'ells relatius

Fig. 298. — Retaule de Canapost després de la restauració

Fig. 299. — Retaule de Canapost. Detall

Fig. 300. — Retaule de Canapost. Detall

que representen Sant Nicolau i Sant Bernat. Damunt la representació de Sant Nicolau, una escena menor ens dona el miracle dels mariners, i damunt de la de Sant Bernat una altra presenta l'aparició de la Verge. La tradicional escena del Calvari corona el conjunt. De la pintura dels cinc compartiments de la predel·la no en queden més que vestigis insuficients.

Sorprèn encara aquesta taula per la policromia —roig, verd, blau—, la nítida blancor dels vestits i la rigorosa perfecció dels plecs dels mateixos.

De categoria ben inferior, i possiblement degut a mà estrangera, cal esmentar el retaule renaixentista, també a Castelló d'Empúries, desigual en factura d'unes taules a les altres (figs. 301 i 302). En un requadre del mateix aparegué una inscripció amb un possible cognom que sembla italià. Forma part d'aquest retaule, coronant-lo, un requadre amb la representació del Gòlgota, amb el qual iniciem una possible sèrie integrada per uns quants exemplars agermanables per la tècnica, de la primera meitat del *xvr*^e, entre els quals es precis esmentar amb la ja dita taula, les dues que completen avui el retaule gòtic de Banyoles, el dels Sants Metges de Santa Maria de Lladó, potser algun fragment del de Caldes de Malavella, i els indubitablement sortits del mateix taller i igual mà,

a la llegenda de Sant Miquel (figs. 289-294), mentre el quart representa l'escena del judici (figures 295 i 296), tan emparentada sempre en la iconografia medieval amb l'actuació supraterrènia de l'arcàngel. En els tres requadres de Sant Miquel apareixen: el miracle del Monte Gargano (figs. 289 i 290), l'arcàngel protegint el cos de Moisès (figs. 291 i 292) i la celebració de la missa, amb l'aparició de Sant Miquel, acostumada en els retaules que li són dedicats (figs. 293 i 294).

La coloració d'aquestes taules és rica i delicada en extrem, posada en valor encara per la sumptuositat de l'or dels brocats i dels fons. Una inscripció apareix en el petit requadre on és pintat l'arcàngel Sant Gabriel, damunt la mànega d'aquest; diu: carminy blanc, que concorda amb la coloració rosada del lloc on figura i ve a donar un nou detall de tècnica pictòrica.

I de gran volada i prodigiosa tècnica és la taula de Canapost, neta i revaloritzada mercès al Servei i per mans de qui més endavant es mencionerà, després de segles d'abandó incomprensible i injustificable (figs. 297 i 298). Serven encara fragments en bon estat el requadre central, la Verge de la Llet, sota baldaquí, amb el Nen a la falda i músics angèlics que li fan costat (figs. 299 i 300), i les laterals

Fig. 301. — Castelló d'Empúries : Església parroquial. Fragment de l'escena del Naixement de la Verge, del retaule del segle *xvi*

Fig. 302. — Castelló d'Empúries : Església parroquial. Una de les taules del retaule del segle xvi. El Naixement de la Verge

de Sagaró (figs. 303 i 304), Mare de Déu del Mont i Sant Pere de Montagut, en els quals apareix el monograma que ací també reproduïm, interpretat de faísó diferent fins avui.

Fig. 303. — Retaule de Sagaró. Detall

Fig. 304. — Retaule de Sagaró. Detall

Els de Castelló d'Empúries i Canapost, foren objecte de restauració pel Servei i a cura del Sr. Sutrà, qui portà també a terme les de Sant Pere de Montagut, Cruïlles i la taula de l'Anunciata de la Catedral de Girona, amb absoluta independència del Servei. — J. S. — F. M. i T.